לזכרון עולם
איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

לזכרון עולם
האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגרח"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

בס"ד, כ"ד אב תשע"ו | **מסכת בבא קמא פ"ט - צ"ה** ♦ אהלות ו', א' - ו', ג' | גליון מס' 901

השבוע בגליון

- האם צמחים יכולים לקלוט טעם שונה?
- ההבדל בין בעלי חיים לצמחים
- מתאגרפים שהזיקו זה את זה
- הכנסת לווים לבתי כלא
- אדם אינו בעלים על גופו
- התפריט המועדף לארוחת הבוקר
- הלחם השקט ביותר
- ברכה על דבר האסור באכילה
- ברכת הנהנין על מאכל גזול
- ההבדל בין ברכת הקידוש לשאר הברכות
- איזה גנב זכאי להנות מ"תקנת השבים"
- שדידת כספו של החזן
- חוב של גניבה אינו בטל מאליו

דף צב/א טעים בהו טעמא דחמרא

האם צמחים יכולים לקלוט טעם שונה?

כידוע, אם חתכו בשר בסכין חדה, טעם הבשר נחשב כבלוע בתוך הסכין, ואם לאחר מכן חתכו בסכין זה ירק חריף, אסור לאכול את הירק עם מאכל חלבי (שולחן ערוך יו"ד סי' צ"ו סעיף א', וברמ"א שם), משום שחריפות הירק וחדות הסכין גורמים לכך, שהסכין תפלוט לתוך הירק מעט מן השומן של הבשר שנבלע בה.

הלכה זו עוררה שאלה מעניינת, שנשלחה אל בעל חלקת יעקב (עניינים שונים סי' כ"ג). פעם אירע, שיהודי נעץ **סכין חדה טריפה** בתוך ירק חריף שטרם נתלש מן הקרקע, ולאחר מכן הוציא את הסכין מן הירק. לאחר מספר ימים נקטף הירק מן הקרקע. כאשר נקטף הירק התעורר ספק האם ירק תלוש בלבד סופג אל תוכו טעם נוסף, או שמא גם ירק מחובר לקרקע, שטרם נתלש ממנה, סופג אל תוכו טעם אחר.

השואל ביקש להכריע ספק זה מדברי הגמרא בסוגייתנו, המספרת, שאריסו של שמואל הגיש לפניו תמרים ושמואל חש בטעם של יין בתמרים אלו. כאשר הוא בירר את פשר הדבר אמר לו האריס, כי תמרים אלו גדלים בינות לגפנים שבכרמו, ומכאן טעמם השונה. לכאורה, ממעשה זה ניתן להוכיח כי גם פרי או ירק המחוברים לאדמה וממשיכים לגדול, יכולים לספוג אל תוכם טעם אחר, ולפיכך, יש לאסרם באכילה אם נעצו בהם סכין טריפה.

אולם, הגאון בעל חלקת יעקב דחה את ההשוואה בין המקרים, שכן, תמריו של שמואל ינקו טעם יין שהגיע אליהם מן האדמה, אך אין להוכיח מכך שירקות או פירות סופגים טעם זר ושונה אל קרבם כאשר נועצים בהם סכין.

[גם בבית מדרשנו נאמרה סברא נוספת לחלק בין שני המקרים. שהרי התמרים של שמואל ספגו את טעם הגפנים עד לרגע זמירתם. ואילו בשאלה שהופנתה אל בעל ה"חלקת יעקב" המתינו מספר ימים לאחר נעיצת הסכין ואז קטפו את הירק. ולפיכך יש להסתפק, שמא מאחר שהירק החריף המשיך לגדול, הוא פלט בתקופה זו את טעם הטריפה שנכנס בו].

לבסוף, הכריע בעל חלקת יעקב, כי אין כל צורך בהוכחות שירק סופג לקרבו מטעם הסכין, שהרי דבר פשוט הוא שאם החדירו אל קרבו טעם שונה, הטעם יספג בו גם אם הוא מחובר לקרקע. כל שיש להסתפק הוא, אם ירק שממשיך לגדול לאחר שספג טעם שונה, פולט את הטעם הזר.

ההבדל בין בעלי חיים לצמחים: בעל חלקת יעקב הכריע, כי אף שמצאנו פעולה מעין זו אצל בעלי חיים, שלמרות שהם אוכלים מאכלות אסורים במהלך חייהם מותר לאכול אותם, משום

דבר העורך

התרומה

לפני כמה שנים שמענו מעשה מאלף מהרה"ג ר' יוסף אפרתי שליט"א, ששמעו מפי הרב מנשה בן-חיים ז"ל. ר' מנשה היה מקורב לגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז' ומייסדה, ושמע מפיו מעשה זה.

אותה תקופה בה אירע המעשה, מצבה של ישיבת פוניבז' היה קשה ביותר מבחינה כלכלית. הרב מפוניבז' ניסה לגייס תרומות בקרב נדיבי עם, אך הדבר לא צלח בידו. משכלו כל הקיצין החליט הרב להרחיק נדוד לדרום אפריקה. נדיביה נודעו בלבם הרחב, ובעוד במקומות אחרים היה הרב מפוניבז' צריך לבקש אחר הגבירים, בדרום אפריקה היו הללו מבקשים אחריו, בלבם הפתוח לרווחה ללומדי התורה, מתוך שהשכילו להבין כי התומך בלימוד התורה נותן לעצמו יותר משהוא נותן לאחרים.

אכזבה מרה נחל הרב בדרום אפריקה. בניגוד למצופה הוא לא הצליח להכניס מאומה לקופת הישיבה, מפאת תקופה כלכלית קשה שפקדה את המדינה, ולאחר כשבוע ימים הוא שב לארץ ישראל כלעומת שבא. סמוך לנחיתתו הודיעוהו כי ישנו גביר בדרום אפריקה שעד כה לא נוצרו עמו קשרים, וכשהגביר שמע כי הרב מפוניבז' היה בדרום אפריקה הוא ביקש למסור כי ישמח לפגוש את הרב. על אתר שב הרב מפוניבז' לבית הנתיבות, ארגן את שארגן ונסע בשנית לדרום אפריקה כדי לפגוש את הגביר הלז.

◄◄

לעילוי נשמת
מרת **ברוריה חסידה שורץ** ע"ה
ב"ר משה ישעיהו גוטוטר ז"ל
נלב"ע כ"ד באב תשנ"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו
הר"ר **משה שורץ** ומשפ' שיחיו - רעננה

לעילוי נשמת
הר"ר **אהרן משה גולדשלגר** ז"ל
ב"ר ברש ז"ל
נלב"ע כ"ח באב תשס"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **אנדה זימנד** ע"ה
נלב"ע כ"ו מנחם אב תשס"ג
תנצב"ה
הונצחה ע"י בעלה ידידנו
מר **הנרי זימנד** ומשפ' שיחיו - הרצליה

לעילוי נשמת
מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ה מנחם אב תשס"ב **תנצב"ה**
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

שחום גופם ממיס את המאכל והופך אותו לחלק מגופם. אולם, הצמחים, הירקות והפירות, אינם בעלי חום גוף המעכל את הנכנס לתוכם, ולפיכך נאסר הירק לאכילה בעקבות נעיצת הסכין.

דף צב/א האומר סמא את עיני

מתאגרפים שהזיקו זה את זה

במשנתנו מבואר שהאומר לחבירו "סמא את עיני" וחבירו אכן סימא את עינו, הרי הוא חייב בתשלום הנזק, ואף אם אמר לו "על מנת לפטור - חייב". הראשונים נחלקו בפירוש דברי המשנה. לדעת רש"י, בעלי התוספות (עי' בדבריהם לקמן צג/א) והרא"ש (טור חו"מ סי' תכ"א), משנתנו אומרת שהמזיק חייב, משום שהניזוק לא פטר אותו בפה מלא מתשלום. אך אם בפה מלא אמר הניזק לחבירו שיכה בו, והוא פוטר אותו מחובת תשלום על הנזק שיארע, פטור המזיק. לעומת זאת לדעת הרמב"ם (הל' חובל ומזיק פ"ה הל' י"א), לעולם אין אדם מוחל על נזקי גופו, ואף אם במילים מפורשות מחל לחבירו על החוב שעתיד להיווצר כתוצאה מן ההיזק, חייב המזיק, מאחר שהניזק לא התכוון לכך באמת ובתמים.

הכנסת לווים לבתי כלא: לפני שנים רבות נהגו המלווים להחתים את הלווים על שטר חוב, אשר כלל סעיף בו נאמר במפורש, כי אם החוב לא יפרע במועדו, רשאי המלווה לכלוא את הלווה עד להשבת ההלוואה. פעמים רבות לא עלה בידי הלווה העני לעמוד בזמן הפירעון, והמלווה המיואש מכספו, ביקש לממש את התחייבות הלווה ולאסרו בבית האסורים.

שאלה כאובה זו עלתה על שולחנם של רבים מרבותינו הראשונים. לכאורה, ההכרעה בנושא תלויה במחלוקת הראשונים הנזכרת. שכן, לדעת הרמב"ם, שאדם אינו מוחל על צער גופו לעולם, גם הלווה שחתם על נכונותו להחבש בבית האסורים אם לא יפרע את חובו, לא התכוון לכך באמת. מה שאין כן לדעת הרא"ש, אדם שבמפורש מוחל על צער גופו, המחילה שרירה וקיימת, והמלווה רשאי לחבוש את הלווה בבית האסורים.

אדם אינו בעלים על גופו: אולם, הראשונים כולם, בהם הרא"ש עצמו (שו"ת כלל ס"ח סי' י') הכריעו, כי אין המלווה רשאי לחבוש את הלווה בבית האסורים. שכן, מלבד החיוב הממוני המוטל על המזיק את חבירו, גם קיים איסור לחבול באדם, הן בגופו שלו והן בשל זולתו (שו"ע הרב הל' נזקי גוף ונפש הל' ד' וע"ע בקונטרס אחרון שם ס"ק ב'), מפני שהאדם אינו הבעלים על גופו ועל נשמתו, וכמבואר בסוגייתנו, שאדם גם אינו רשאי לצער את עצמו במניעת מאכל ומשתה (צא/ב). לפיכך, גם לדעת הרא"ש, מחילתו של הניזק אינה מועילה אלא לפטור את המזיק מתשלום ממון, אך אין היא מתירה את האיסור שבדבר לצער את הזולת.

סברא נוספת בעניין זה כתב המהרי"ק (שו"ת מהרי"ק החדשים סי' ט"ו). לדבריו, גם לדעת הרא"ש אין מועילה מחילתו של אדם אלא לרגע זה. כלומר, המכה פטור אם הכה את חבירו מיד לאחר שהלה אמר לו "הכני". אולם, אין הוא יכול להכותו לאחר תקופה, תוך שהוא מסתמך על דברי המוכה, שבעבר אמר לו "הכני", מאחר שאין כל וודאות שגם כעת המוכה מוחל על כך. לפיכך, אף שבעת קבלת ההלוואה הלווה חתם על הסכמתו להחבש בבית האסורים, הדברים תקפים ונכונים לשעת החתימה, אך לא לזמן שלאחריה.

מתאגרפים שהזיקו זה את זה: למרות המחלוקת האמורה לעיל, אם באמת ובתמים אדם מוחל על נזקי גופו, ישנם מקרים בהם הכל מודים שהמזיק פטור מתשלום. כגון: נזקים שנגרמים תוך כדי תחרות אגרוף, כפי שכתב השולחן ערוך (חו"מ סי' תכ"א סעי' ה' כדעת הרא"ש) שכאשר שני מתאבקים, שכמובן נוהגים שלא כהלכה, עלו לזירה והאחד הפיל את חבירו לארץ ותוך כדי כך הוא נפל עליו וסימא את עינו, פטור המזיק. את טעמה של הלכה זו מבאר הערוך השולחן (סי' תכ"א סי' ג'. עי' ב"י שהקשה על דברי הרא"ש וע"ע בסמ"ע שם ס"ק י'), שיש לחלק בין מקרה בו הנחבל הוא פסיבי ואין לנו כל סיבה להניח שהוא מוכן שיכו בו נמרצות, לבין מתאבקים העומדים להתגושש במטרה לנצח בעזרת פעילות גופנית נמרצת, הכוללת החלפת מהלומות וחבטות, שבאופן זה ברור שהאחד מוחל לחבירו אם יזיקנו.

דף צב/ב השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה

התפריט המועדף לארוחת הבוקר

סוגייתנו מפליאה במעלותיה של פת שחרית, שבכוחה לחשל את הגוף מפני פגעי מזג האוויר, והאוכלה מונע מעצמו 83 [בגימטריה "מחלה"] סוגי מחלות שונות ומשונות ואף מביא טובות רבות על עצמו, כפי שנאמר (שמות כג/כה) "וברך את לחמך ואת מימיך והסרתי מחלה מקרבך".

הלחם השקט ביותר: לדעת המרדכי (הובא בב"ח טור שו"ע או"ח סי' קנ"ה) הרוצה לזכות בסגולותיה של פת שחרית אין לו לאפות לחם מחיטה רגילה, אלא עליו ליטול תבואה שצמחה בשדה המרוחק ממקום יישוב, תבואה שלא שמעה את שאון האניות וקול הספנים ולא את קריאת התרנגול. אמנם, רבים האריכו לבאר, כי דבריו של המרדכי נבעו מגירסה מוטעית בגמרא (שבת סו/ב) המציינת תנאים אלו, אך לגבי נושא אחר לחלוטין, ועל כן כתבו, כי טוב לאכול פת שחרית מכל חיטה שהיא (חכם צבי סימן ט"ו; מגן אברהם ועוד). וכתב הט"ז, כי המקיים את דברי חז"ל כפשוטם "לא הפסיד כלום".

קפה עם חלב-הטוב ביותר: הגאון רבי ישראל אריה ווארמן בעל אשל אברהם כותב (או"ח סי' קנ"ה סעי' ב'), כי לאחר הכרעתם של החכם צבי והמגן אברהם שאין צורך בפת שחרית מיוחדת, ניתן לומר כי גם האוכל כל מזון משביע נחשב כמי שאוכל פת שחרית. על כן, גם הנוהגים בבקרו של יום

להפתעתו הרבה, מיד בפתח הפגישה אמר הגביר, שמיד היה לנדיב: כבוד הרב! לכמה כסף אתם זקוקים? לשמע התשובה הוא שלף פנקס המחאות ורשם את כל הסכום הדרוש.

אתה בוודאי מתפלא מזה ועל מה זה, אמר הנדיב, ובעניים דומעות סיפר כי בילדותו, בעיירה קטנה אי שם באירופה, היו הוריו עניים מרודים, אך הם עשו כל מאמץ כדי לשלוח אותו אל המלמד, שיגדל לתורה וליראת שמים. באחד הימים הודיעני המלמד למסור להורי, כי עם כל הצער הוא אינו יכול להוסיף ללמדני בלא קבלת שכר לימוד. גם למלמד היתה משפחה והוא נזקק לפרנסה. לא היתה לו אפשרות להותיר בכיתה המצומצמת ילד התופס את מקומו של ילד אחר שהוריו יכולים לשלם. אותו לילה, ואני על יצועי, שמעתי את הורי דנים ביניהם על אודות המלמד, יושבים ומחשבים חשבונו של עולם, פרוטה אחר פרוטה, היכן הם יכולים לחסוך מפיתם ומלחמם כדי לאגור את הכסף הדרוש לתשלום החדשי. אם ברצונך, כבוד הרב, לדעת עד כמה היה מצבם הכלכלי עגום ודחוק, תוכל ללמוד זאת מן העובדה שהם הצליחו לגייס כסף לתשלום שכר הלימוד של חודש אחד בלבד, אך בראש חודש הבא כבר נאלצתי להדיר את רגלי מביתו של המלמד, כי פשוט לא היה כסף. לכן, אמר בעיניים מושפלות, לא זכיתי לגדול כרצון הורי, אך זכרון אותו לילה אינו מש מקרבי. לעולם אני רואה לנגד עיני את דמויותיהם הכפופות בקיתון הצר ששימש כמטבח, לאור עששית דלת-אור, מזקקים את תמצית חייהם כדי שאני הקטן אלך למלמד לעוד חודש. כבוד הרב, אתה בוודאי מבין, שכילד עם כזו חוויה, לא הייתי מסוגל לשמוע שישיבה עומדת להסגר מפני חוסר תקציב. אם אני יכול לסייע - אעשה זאת בכל מאודי.

☆ ☆ ☆

זו היתה השפעתה של **שיחה** אחת בין הורים.
מי יכול לשער את גודל השפעתם של **מעשים** רבים, קבועים, חוזרים ונשנים?
יהודים יקרים! קבעו עיתים לתורה, ותזכו לחרוט ערכי נצח בלבם הרך של צאצאיכם.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף צב/א בתר עניא אזלא עניותא

גורלו של העני - כסף

הגמרא בסוגייתנו מביאה את המשפט השגור בפי כל: "בתר עניא אזלא עניותא". ביאורו הפשוט של משפט זה הינו, כי מזלו של העני כה גרוע הוא, עד שהעניות דרכה לחזר אחר העניים ולהותירם במצבם האומלל.
בעל עיני שמואל (בסוגייתנו), מפרש משפט זה באופן מעניין ביותר. לדבריו, "בתר עניא" - לאחר העניות, כאשר אדם מגיע לשפלות, לתחתית שאין למטה הימנה, או אז "אזלא עניותא" - העניות תלך לה ומזלו יתחיל להשתפר... וזוהי כוונת חז"ל, שאדם שנגזר עליו להענש בעניות יידע, כי כאשר יגיע לדלי דלות, אות וסימן הוא כי מצבו עתיד להשתפר.
רמז נאה נותן בעל ה"עיני שמואל" לפירושו. שהנה, כאשר נתבונן באותיות המילה **עני** נבחין, כי

לשתות קפה שהומתק בסוכר, נחשבים כמי שאוכלים פת שחרית, שהרי דברים מתוקים משביעים את הגוף, כמאמר הפסוק (תהילים פא/יז) "ומצור דבש **אשביעך**". כמו כן, גם שתיית קפה מהול בחלב משביעה את האדם, שהרי הפסוק מתאר את משקה החלב כמשובח מן היין, באומרו (שיר השירים ה/א) "שתיתי ייני **עם חלבי**", כלומר שהחלב משבח את היין, והיין הלא ידוע כמזין וכמשביע (ברכות סא/א).

לעומתו כתב הפרי מגדים (שם סק"ב משבצות זהב), כי מדברי הפסוק "וברך את **לחמך**" אנו למדים, כי יש להקפיד על אכילת פת ולא כל מאכל אחר. אמנם, כתב בעל אור לציון (ח"ב פ"י ה"ו), כי גם לדעת הפרי מגדים די באכילת מיני מזונות אפויים הנחשבים כ"פת הבאה בכסנין" ושם פת עליהם, למרות שברכתם "בורא מיני מזונות".

חובה, מצווה, או עצה טובה: אכילת פת שחרית אינה אלא עצה טובה בלבד, כפי שמשמע מלשון השולחן ערוך (או"ח סי' קנ"ה סעי' ב'): "קודם שילך לבית המדרש **יוכל** לאכול פת שחרית וכו', **וטוב שירגיל בו**". משום כך אין לדחות מפניה מצוות.

מעניין לציין מקרה טראגי שאירע לפני 350 שנה, ממנו ניתן ללמוד עד כמה הפליגו חכמינו לדורותיהם במעלת פת שחרית. יהודי סוחר בעורות שועלים סיים עסקה מוצלחת בעיר "לאב" ופנה לשוב לביתו שבניקלשבורג. הסוחר שהלך בדרכים עם משרתו, דאג לו כאב לבנו ובבוקר צאתם לדרך הוא צייד את משרתו בארוחת בוקר דשנה. השניים יצאו לדרך, אך שלג כבד החל לרדת על הארץ, ובסופו של יום לא עמדו לו כוחותיו של הנער המשרת, שקרס ארצה והשיב את נשמתו ליוצרה. הסוחר חרד לנפשו, שמא יתגולל עליו בעולם העליון חטא נורא ואיום של איבוד נפש מישראל בכך שהריץ את משרתו בדרך קשה וארוכה, ופנה אל רבי מנחם מנדל קרוכמל זצ"ל בעל הצמח צדק שיורהו כדת מה לעשות.

בעל ה"צמח צדק" (שו"ת סי' צ"ג) השיב לו, כי אחר שמבואר בסוגייתנו, שבכוחה של פת שחרית לחסן את האדם מפני החמה ומפני הצינה, הרי שהוא עשה את כל המוטל עליו בכך שרכש עבורו ארוחת בוקר דשנה, ואין לו להתהלך בלב מר ובנפש עציבה.

דף צד/א הרי שגזל סאה של חיטין

ברכה על דבר האסור באכילה

מבואר בסוגייתנו שאדם שגזל חיטים מחבירו ועשה מהם בצק, לא יברך על מצוות הפרשת חלה משום ש"אין זה מברך אלא מנאץ", שהרי החלה שבה הוא מעוניין לקיים מצווה הגיעה לידיו באיסור.

ברכה על דברים האסורים באכילה: עתה יש לדון האם גם אדם האוכל מרצונו דבר האסור באכילה, כגון טבל, לא יברך "ברכת הנהנין". מצד אחד ניתן לומר שגם אדם האוכל דבר האסור באכילה, הרי הוא מנאץ את הקב"ה בברכתו. מאידך גיסא, ניתן לחלק ולומר כי דווקא ברכת המצוות אין לברך על חפץ שהגיע לידיו באיסור, שכן, מהותה של "**ברכת המצוות**" היא ברכה על קיום ציוויו של הקב"ה ומאחר שהאדם הצטווה שלא לעבור על דברי הקב"ה, אין הוא יכול לברך על מצווה שבתוכה מונחת עבירה. לעומת זאת, מהותה של "**ברכת הנהנין**" הודאה לקב"ה על ההנאה מן המאכל, וגם האוכל דבר האסור באכילה נהנה מאכילתו, ולפיכך, אין להימנע מלברך על הנאה זו (עי' כף החיים קצ"ו ס"ק ד').

בנידון זה נחלקו הרמב"ם והראב"ד (הל' ברכות פ"א הל' י"ט). לדעת הראב"ד, מאחר שהאוכל נהנה מן המאכל, מוטלת עליו חובה לברך. אך לדעת הרמב"ם אין לברך "ברכת הנהנין" על דבר אסור באכילה וכך פוסק השולחן ערוך (או"ח סי' קצ"ו ס"א).

ברכת הנהנין על מאכל גזול: אלא שנחלקו הפוסקים האם אין לברך "ברכת הנהנין" גם על מאכל שאין איסור באכילתו אך הוא הגיע לידיו באיסור, כגון, אדם שגזל ענבים ועשה מהם יין, שכעת אין איסור בשתייתו שהרי הגזלן **קנה את הענבים בשינוי** והם כבר אינם שייכים לבעליהם. יש הסוברים, שעליו לברך על היין מאחר שאין איסור בשתייתו. אולם, לדעת פוסקים אחרים גם באופן זה אין לברך משום שהיין הגיע לידו באיסור (עיין משנה ברורה סי' קצ"ו ס"ק ד'). יוצא איפוא, לכאורה, שכל ברכה שיברך אדם על יין זה, הרי הוא ספק מנאץ את הקב"ה.

קידוש על יין גזול: אולם, האחרונים מעלים סברה מעניינת ולפיה, אדם שטעה וקדש על יין זה, יצא ידי חובתו לכל הדעות ואינו נחשב כמנאץ את ה' בברכת הקידוש. שהנה, כאשר נתבונן במהותן של "ברכת המצוות" ו"ברכת הנהנין" נמצא, כי לכל אחת מהן מאפיין מסויים משלה שבגינו אין לברך ברכות אלו על מאכל גזול. מהות "ברכת המצוות" היא ברכה על ציווי הקב"ה לקיים את המצווה כפי שאנו אומרים "אשר קדשנו במצוותיו **וציוונו**". לפיכך, המברך ברכת המצוות על חפץ גזול מנאץ את הקב"ה שהרי אסור לגנוב כדי לקיים מצווה. מהות "ברכת הנהנין" היא הודאה לקב"ה על המאכל שהעניק לנו, והמודה לקב"ה על מאכל שהגיע לידיו בדרך פסולה, גם הוא מנאץ את הקב"ה (עי' קרבן נתנאל פסחים פב ס' י"ח ס"ק ק', ודבר אברהם ח"א סי' ט"ז ס"ק כ"ח).

ההבדל בין ברכת הקידוש לשאר הברכות: עתה, כאשר נתבונן בברכת הקידוש נבחין, כי החסרונות שמנינו ב"ברכת המצוות" וב"ברכת הנהנין" אינם מצויים בה. שכן, ברכת הקידוש אינה "ברכת הנהנין", אלא ברכה לקידוש השבת. כמו כן, אין היא כ"ברכת המצוות", שהרי אין בה ברכה על עשיית מצווה כל שהיא, ואף אין אומרים "**וציוונו**". ממילא, המקדש על יין זה אינו נחשב כמנאץ את ה' (ציץ אליעזר, חלק י"ד סי' מ"א ס"ק ה').

האותיות הבאות אחריהן יוצרות את המילה **כסף** - **ע**(ף) **נ**(ס) **י**(כ)...

דף צג/א ויבא אברהם לספוד לשרה

מדה כנגד מדה

בסוגייתנו נאמר שהסיבה ששרה נפטרה לפני אברהם אבינו היא משום טענתה נגדו כי אינו מתפלל עליה שתפקד.

בעל ההפלאה מבאר זאת באופן נפלא ואומר (פנים יפות בראשית טז/ה), שהרי אשה אינה מחוייבת במצוות פריה ורביה. ממילא, טענתה שהיא רוצה להיפקד בבנים אינה משום המצווה, אלא שחששה שלא יהיה מי שיסעדנה בעת זקנותה, או מי שיקברנה לאחר מותה. טענה זו יש בה ממש, אך ורק אם אברהם אבינו ימות לפניה. נמצא, שכאשר היא טענה כך כלפיו, היה בכך רמז שיתכן שהוא ימות קודם. זוהי איפוא המידה כנגד מידה שנענשה שמתה לפני אברהם אבינו.

לעילוי נשמת
מרת **אסתר רחמים** ע"ה
בת עדינה ע"ה נלב"ע כ"ד אב תשל"ב
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **יוסף ברגר** ז"ל
ב"ר שלום צבי ז"ל נלב"ע כ"ג מנחם אב תשנ"ד
מחשובי מתפללי בית מדרשנו **תנצב"ה**
הונצח ע"י משפחות **לוסטיג וקוק** שיחיו

לעילוי נשמת
הרה"ר **משה חיים הכהן** ז"ל
ב"ר יוסף אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט באב תשנ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידנו
הר"ר **אביגדור יהודה כהן** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **שרה רבקה וסרצוג** ע"ה
ב"ר אהרן אליעזר ז"ל נלב"ע כ"ג מנחם אב תשל"ב
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **בנימין וסלי** ז"ל
ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע כ"ז באב תשנ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **זאב בורק** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ט באב תש"ס
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

דף צד/א אמרי מפני תקנת השבים

איזה גנב זכאי להנות מ"תקנת השבים"

בסוגייתנו מבואר, שבדורו של רבי יהודה הנשיא תקנו חז"ל שאין לקבל כסף מגזלן שחזר בתשובה ומבקש לשלם לנגזל, מאחר שיש לחשוש שמא הגזלן ימנע מלשוב בתשובה בעקבות הסכומים הגדולים שעליו לשלם, והוא ימשיך לגזול.

האם בעקבות תקנה זו בטלים ומבוטלים הלכות השבת גזילות וגניבות? לא ולא. מדוע? בנידון זה נחלקו רבותינו הראשונים. לדעת רבינו תם (תוס' צד/ב ד"ה בימי רבי) תקנה זו נתקנה עבור בני דורו של רבי בלבד, משום מעשה שהיה בזמנם, אך לא לדורות הבאים. אולם, שאר הראשונים חולקים על כך, כפי שכתב הרא"ש [עי' שכתב שני ביאורים] וכן נפסק להלכה (שולחן ערוך חו"מ סי' שס"ו סעי' א'), ש"תקנת השבים" נתקנה לדורות, אך לא כל גזלן רשאי להנות ממנה כי אם גזלן שעומד בשני התנאים הבאים: **א.** שהגזלן מבקש מעצמו לחזור בתשובה, טרם שתבעוהו לשלם את חובותיו. **ב.** שהוא היה "גזלן מפורסם" וחובות רבים השתרגו על צווארו בעקבות מעלליו.

שדידת כספו של החזן: על הגדרתה וטיבה של תקנה זו, נוכל ללמוד מתשובותיהם הרבות של גדולי ישראל, שקיבץ בעל "שתי הלחם" בספרו (סי' ל"א), בעקבות **מעשה שאירע עם נוכל ערמומי**, שחי לפני כשלש מאות שנה. הלה הוליך שולל אנשים רבים, ובין היתר, הוא פיתה אחד מבני משפחתו של חזן מפורסם לגנוב את כל ממונו של החזן ולברוח עמו לספרד, שם המיר הגנב את דתו.

לא ארכו הימים והחזן האומלל מת משברון לב וצער, ואילו הנוכל עזב את ספרד ונטמע בקהילה יהודית, שחבריה לא ידעו דבר על מעלליו. לאחר זמן מה נקלע אורח לאותו מקום, והוא סיפר לבני הקהילה כי איש רע מעללים מתגורר בקרבם. אך הנוכל הצליח להשקיט את התבערה לאחר שקיבל על עצמו את גזירת החכם המקומי שהורה לו לעלות על בימת בית הכנסת ולהביע חרטה על מעשיו, לגדל את זקנו פרע ולשבת במקום הפחות מכובד בבית הכנסת. לא חלף זמן רב והנוכל אף קיבל היתר לעלות לתורה, וגבאי בית הכנסת נהגו בו כבכל המתפללים.

והנה, בערב יום הכיפורים הזדמן יהודי ישיש, אחיו של החזן שנפטר, לאותה עיר, ולתדהמתו הרבה הוא הבחין, כי בהוצאת ספר התורה מארון הקודש **בעת "כל נדרי"** התכבד לא אחר מאשר מיודענו, הגנב. האח המיוסר לא שקט ולא נח ופנה אל רבני העיר בבקשה לפסוק, כי אין להתייחס אל הנוכל כאל בעל תשובה כל עוד הלה לא ישיב את הרכוש שגזל, ולא יבקש מחילה על קבר אחיו.

אולם, חלק מרבני העיר טענו, כי אין הוא חייב להשיב את הממון הנגזל, שהרי מפני "תקנת השבים" הגזלנים ה"כבדים" פטורים מלהשיב את גזילותיהם כדי שלא יחששו לחזור בתשובה.

חוב של גניבה אינו בטל מאליו: הסיפור המוזר הזה נשלח אל רבים מגדולי ישראל שנתבקשו לחוות את דעתם אודותיו, וכולם כאחד (רבני ברלין, יעב"ץ, "מנחת יעקב" ועוד) כתבו, כי "תקנת השבים" אמנם נתקנה עבור הגזלן, אך מיועדת עבור הנגזל. כלומר, הגזלן אינו רשאי לטעון "אני פטור מהחזרת הממון משום תקנת השבים", אלא חז"ל תקנו **שהנגזל ימחל** על החוב, וכל עוד הוא לא מחל, חייב הגזלן להשיב את הגזילה. מלבד זאת כתבו הפוסקים, כי "תקנת השבים" נתקנה עבור אדם שמתכוון לשוב בתשובה באמת ובתמים. אולם, אדם זה שחשב, כי בקשת מחילה בבית הכנסת תכפר לו על כל חטאיו גם ללא בקשת מחילה מן החזן וממשפחתו, אינו נחשב כמי שמבקש לשוב בתשובה, ו"תקנת השבים" אינה חלה עליו כל עיקר.

היו גם שהוסיפו, כי אדם זה שהשתמד במזיד וכפר בעיקר, כלל אינו נאמן לטעון שהוא שב בתשובה אלא אם כן מוכח בעליל כי הוא חזר בתשובה שלמה וקיבל על עצמו לתקן את כל חטאיו ופשעיו.

בסופו של דבר הסכימו כל הרבנים כי עליו לפייס את בני המשפחה השבורה ולבקש את מחילתם ואחר שיחזור בתשובה שלמה ומלאה, ושב ונשא לו והוא רחום יכפר עוון. מטעם זה, שהתקנה היא לנגזל למחול לגזלן על חובו, כתב בספר חסידים (הובא בש"ך שם), שאם הנגזל עצמו בעל חוב הוא, ואין די ממון בידו לפרוע את חובותיו, אין הוא מחוייב לתקנת חכמים זו למחול לנגזל על הגזילה.

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!
חייג עכשיו: 3029*
או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

מאורות הדף היומי
משרד ראשי: רח' וגמן 1 (מול חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני-ברק | טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020 | דוא"ל: E-mail: meorot@meorot.co.il
לתרומות והנצחות משה טרייטל טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות: 1-700-500-151

כריכה וקיפול: "עיטופית" 03-5783845 | הפצה: **אשדיר בע"מ** 052-2000095